

**Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Laboratorul științific „Curriculum educațional artistic”**

Tatiana Bularga

INSTRUIREA ELEVILOR DOTATI MUZICAL

NOTE DE CURS

Bălți 2010

*Aprobat de Consiliul Facultății Muzică și Pedagogie Muzicală
a Universității de Stat „Alec Russo”
din Bălți*

Coordonator științific - *Gagim Ion*, dr. hab., prof. univ.

Bularga Tatiana

Instruirea elevilor dotați muzical. Note de curs. – Bălți, 2010, 47
p.

CUPRINS

Introducere.....	4
1. Descrierea fenomenului dotării/supradotării/talentului.....	5
2. Caracteristicile generale ale copiilor/elevilor dotați	8
3. Identificarea copiilor dotați/talentați.....	14
4. Rolul depistării scopurilor și valorilor elevilor în procesul dezvoltării potențialului.....	19
5. Dinamica dotării muzicale a copiilor.....	20
6. Profesorul elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică..	32
7. Training-ul comportamental în formarea profesorului eficient pentru elevii dotați musical.....	36
Bibliografie.....	45

Introducere

Dotății și supradotății dispunând de abilitate de a fi creatori de valori în diverse domenii ale artei și științei, conceptori de idei avansate reprezintă potențialul progresist al societății. Oferirea acestei categorii de elevi a serviciilor educaționale inadecvate duce la pierderile sociale considerabile. Acestea pot fi evitate, în mare măsură, datorită formării speciale a profesorilor în domeniul specific vizat, cărora le revine rolul major în identificarea și promovarea eficientă a elevilor dotați și/sau talentați. Reeșind din motivele expuse, în cadrul Facultății Muzică și Pedagogie Muzicală se efectuează, în mod sistemic, cercetările în problema pregătirii profesorilor de educație muzicală pentru instruirea elevilor cu necesități muzicale speciale/avansate.

Disciplina *Instruirea elevilor dotați muzical* face parte din programul menționat de cercetări vizând inițierea studenților facultății Muzică și Pedagogie Muzicală în problemele esențiale ale sistemului de instruire/educare a elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică și anume formarea la viitorii profesori de muzică a competențelor de identificare precoce și obiectivă a dotării/talentului pentru muzică la elevi, de adaptare a dotațiilor la condițiile procesului de învățământ, de dezvoltare continuă a potențialului categoriei date de copii, presupunând, totodată asimilarea de către viitorii profesori a comportamentului pedagogic respectiv.

Prezenta lucrare reprezintă o secvență a subiectelor teoretice esențiale ale cursului și are menirea de a servi drept sursă de obținere a informației vazavi de aspectele pedagogice menționate mai sus.

1. Descrierea fenomenului dotării /supradotării/talentului

Fiecare persoană umană se naște cu un program genetic constituit dintr-un șir de calități/disponibilități, care pe parcursul evoluției sale cotidiene, în dependență de condițiile de dezvoltare/formare, pot atesta atât o creștere dinamică considerabilă, cât și o stare latentă, de stagnare, de dezvoltare încetinită. Școala contemporană, instituțiile sociale (societate, familie, asociațiile culturale) contribuie la crearea condițiilor favorabile pentru manifestarea polidimensională a capacităților și abilităților copiilor și adolescenților în cele mai diverse domenii de activitate, atât în cadrul orelor de curs, cât și în acel extracurricular.

Dacă ne referim la modul de manifestare a aptitudinilor individuale a elevilor într-un anumit domeniu de activitate, constatăm că gradul/nivelul abilităților este diferit de la un elev la altul, de la un gen de activitate la alt gen de activitate, fapt care invocă concluzia că fiecare persoană nu numai că se naște cu o intensitate specifică de capacități, ci și cu tendințe/dispoziții individuale de a se realiza cu o anumită putere și dinamism în domeniul scontat. Diferențele capacităților speciale ale elevilor necesită din partea profesorilor-practicieni aplicarea diferențiată a metodelor de lucru și sarcinilor instructiv-educative pentru elevii care înregistrează capacități medii și superioare. Aceasta dacă ne referim la diferențele aptitudinale existente în clasele școlare cu condiții educaționale, care oferă șanse egale întregului eșantion de elevi. Însă există elevi care manifestă capacități superioare vârstei sale cronologice și covârșnicilor săi. Această categorie de elevi, fiind minoritară, formează contingentul, care dispune de abilități deosebite într-un anumit domeniu de activitate și

care, aflați în condiții favorabile, demonstrează performanțe considerabile. Adesea, un profesor școlar poate să nu facă față procesului de dezvoltare a copiilor supradotați. În acest caz este nevoie a încadra elevul/elevii respectivi în sistemul educațional specializat în domeniu. Asemenea cazuri au loc, mai ales, în legătură cu distribuirea elevilor dotați/supradotați la instituțiile din domeniile artistice (muzică, arte plastice, coregrafie, actorie etc.).

De menționat că pedagogia în toate timpurile a fost interesată atât de determinarea criteriilor după care ar fi posibil de identificat copiii supradotați, cât și de elaborarea strategiilor și metodelor de lucru cu asemenea categorie de elevi. Anumite răspunsuri la primul aspect al problemei le găsim în literatura psihologică de azi și de dată recentă. Este oportun a concretiza că atât viziunile asupra defînirii dotării/supradotării în diverse domenii de activitate, cât și criteriile de identificare a acestei categorii de copii diferă de la un autor la altul și de la o perioadă de cercetare la alta, fiind condiționate de valorile și nevoile actuale ale societății. Fără a intenționa să supunem unei analize detaliate multitudinea defîniiilor dotării înregistrate pînă la moment, vom scoate în relief sensul generalizator al fenomenului.

Se acceptă că supradotatul dispune de capacități/abilități superioare covîrstnicilor și vârstei sale, care îi permit să se manifeste cu o reușită deosebită într-un singur sau mai multe domenii de activitate, dînd dovadă de performanțe ridicate. În accepțiunea noastră, este valoroasă din punctul de vedere al reliefării mai multor tipuri de supradotare sau domeniilor de manifestare a supradotării, defînția lansată de S.Marland, unde drept supradotați sunt calificați copiii, care “demonstrînd abilități sau potențialul unor abilități, dovedesc capacitatea unor performanțe înalte în domeniile intelectuale, creative, academice specifice, de conducere, arte vizuale, și care reclamă servicii sau activități ce nu sunt oferite de școala obișnuită” (14,

p.33). Definiția dată se înscrie în teoriile ce pledează pentru existența supradotărilor specifice sau inteligențelor multiple manifeste în domeniile (ariile dotării/supradotării) muzicii, artelor plastice, coregrafiei, matematicii, limbilor etc. La acest capitol merită o atenție deosebită teoria lui H.Gardner, conform căreia sunt evidențiate șapte tipuri de inteligențe, care totodată sunt tipuri de supradotare: inteligența *lingvistică*; inteligența *logico-matematică*; inteligența *spațială* (manipularea cu configurațiile spațiale); inteligența *corporal-chinestezică*; inteligența *muzicală*; inteligența *interpersonală* (orientarea spre alte persoane); inteligența *intrapersonală* (înțelegerea și conceperea sinelui). Unul dintre proiectele demarate în SUA în anii 50 în scopul valorificării potențialului excepțional desemna domeniile: intelectual, științific, de lider, creativ, artistic, scriitoricesc, dramatic, muzical, mecanic, fizic. Astfel, se semnaleză prima direcție în *gradualitatea/gradarea* categoriei dotării, și anume acea de *existență a multiplelor tipuri de dotare/supradotare*.

A doua direcție de gradare a fenomenului în analiză constituie, după noi, diferențierea nivelurilor dotării/supradotării sau “subcategoriilor supradotării” (apud F.Gagné). În opinia lui F:Cagné există următoarele subcategorii: supradotare de bază, supradotare moderată, supradotare ridicată, supradotare extremă. În calitate de criteriu-cheie la delimitarea subcategoriilor desemnate cercetătorul a utilizat valoarea IQ-ului. Înclinăm spre acceptarea generală a *subcategoriilor* sau, în viziunea noastră, a *nivelurilor dotării/supradotării*, însă cu utilizarea variabilelor (criteriilor/trăsăturilor/capacităților) testate în funcție de *tipul dotării*.

Pentru a delimita cadrul de cercetare, este necesar a efectua o distincție între astfel de categorii de interferență cum sunt *dotarea, supradotarea, talentul*. Trebuie să remarcăm că termenul “*dotare*” servește sintagmă esențială și inițială în evoluția termenului “*supradotare*”, unde prin intermediul

prefixului “*supra*” - superior (supradotat-superior dotat) se semnaleză o diferențiere de ordin cantitativ.

În accepțiunea psihologică supradotarea se referă la domeniul intelectual și este determinată de inteligență superioară (criteriul-cheie pentru diagnostic – coeficientul IQ-ului) peste nivelul vârstei cronologice. În special M.Jigău consideră că termenul de supradotare trebuie rezervat “pentru capacitățile intelectuale de excepție care fac posibilă înaltă performanță în orice domeniu” (13, p.55). În limbajul obișnuit, deseori, noțiunea de talent este folosită ca sinonimul supradotării. Referitor la acest aspect F.Gagné califică supradotarea drept competență a personalității, în timp ce talentul este caracterizat ca o performanță și una, și alta fiind peste medie. În literatura de specialitate există poziția conform căreia talentul are actualitate numai pentru domeniile speciale: muzică, teatru, coregrafie, matematică, chimie etc. Fără a ne aprofunda în analiza comparativă a opiniilor vom preciza doar că ne plasăm pe poziția adepților studiilor recente care utilizează termenul de talent nu numai pentru domeniile speciale, desemnate anterior, ci și pentru alte domenii posibile. Acceptăm, totodată, punctul de vedere al lui F.Gagné cu referire la caracterizarea talentului ca performanță înaltă în orice domeniu, ce are loc (se dezvoltă) datorită supradotării – abilității, competenței excepționale manifeste în domeniul respectiv/unui complex de însușiri, abilități, capacități excepționale în domeniul respectiv.

2. Caracteristicile generale ale copiilor/elevilor dotați

Identificarea căilor de diagnosticare a copiilor supradotați cere de la cercetător, mai întâi de toate, determinarea scopului unei asemenea activități. În legătură cu

aceasta am putea evidenția două obiective de resort, și anume:

- a) determinarea momentelor prin care are loc manifestarea capacităților elevului și cum el le dezvoltă în procesul învățării;
- b) identificarea elevilor care au nevoie de dezvoltarea capacităților individuale prin angajarea acestora în activități extracurriculare orientate special spre dezvoltarea dotaților. Ne referim la categoria de elevi, la care capacitățile sunt dezvoltate, într-un domeniu sau altul, într-o măsură mai mare decât la colegii săi. Asemenea elevi sunt deținătorii capacităților cu mari potențialități, însă deocamdată ne fiind *realizate* sau realizate în mică măsură. Anume în asemenea situații este nevoie a dispune de tehnologii diagnostice bine verificate.

Vom menționa că știința pedagogică nu dispune de un aparataj special cu ajutorul căruia ar putea fi efectuată *măsurarea* capacităților copiilor manifestate într-un anumit domeniu. În valoare sunt puse metodele și procedeele de care dispune la acest capitol știința psihopedagogică de azi.

Reieșind din cele menționate mai sus, vom remarca că principalul scop al diagnosticării copiilor dotați se reduce la informarea cât se poate de calificată a elevilor cu privire la perspectivele de dezvoltare a capacităților lor individuale. Însă această este imposibil a realiza fără a avea fapte și date concrete despre personalitatea elevului supus diagnosticării. În continuare vom căuta să evidențiem câteva categorii de elevi și să exemplificăm prin situații caracteristice domeniului studiat.

Elevii care se consacră definitiv procesului de învățare. Acești elevi consumă toată energia pentru însușirea programei școlare. Ei sunt disciplinați, responsabili, organizați, însă nu se evidențiază prin rezultate remarcabile într-o anumită activitate. Pentru ei toate disciplinele școlare au o importanță egală. În fiecare oră de curs ei investesc resurse individuale maxime, de pe urma cărora se aleg cu o dezvoltare adecvată. Se constată că această categorie de elevi spre clasele a IX-X simțitor depășesc colegii săi. Ei au o atitudine pozitivă față de învățare și pozițiile

lor din an în an se întăresc tot mai mult. Acești elevi, de regulă, finisează școala cu succes și prelungesc studiile în alte instituții de învățământ.

Elevii care, indiferent de capacitățile individuale, nu manifestă rezultativitate. La această categorie de elevi, mai ales în clasele primare, interesele individuale nu sunt legate de disciplinele de studiu. Ei sunt foarte activi în activitățile extracurriculare, însă neglijează realizarea lucrului pentru acasă la disciplinele școlare. Profesorul școlar trebuie să ia o atitudine deosebită față de asemenea elevi, să le acorde atenție în privința identificării motivelor care creează situația de indiferență față de însușirea disciplinelor școlare. Acțiunile didactice trebuie să fie orientate spre activizarea elevilor în așa mod ca aceștea să se bucure de succese cât se poate de înalte la învățătură. Fiind printre cei mai buni în clasă, acestei categorii de elevi timp îndelungat nu i se acordă o atenție necesară (scontată). Ei nu sunt supuși criticii pentru faptul că nu folosesc din plin potențialitățile individuale pentru a se dezvolta la un grad superior. În așa mod, este ratată posibilitatea de a deprinde să lucreze din toate puterile, să depună toate eforturile pentru atingerea scopurilor înaintate, ceea ce este destul de important pentru a se afirma în oricare domeniu de activitate, inclusiv în muzică. Ei frecvent schimbă cercurile și formele de ocupații extracurriculare, căutând să obțină rezultate *ușoare* fără a depune eforturi considerabile. De aceea este destul de important a forma la acești elevi o cultură organizațională care să le permită a se manifesta în diverse domenii de activitate destul de eficiente. Diagnosticarea capacităților individuale în acest context trebuie să facă față următoarelor obiective:

- *a determina în ce măsură elevii dispun de capacități individuale;*
- *a identifica factorii facilitatori ai procesului de dezvoltare continuă a capacităților elevilor.*

Elevii a căror reușită este ne semnificativă pe un timp îndelungat. La acești elevi este puternic dezvoltată imaginația, însă ei manifestă un nivel inferior în ceea ce privește gândirea analitică și abstractizarea. În primii ani de școlarizare ei bine însușesc disciplinele bazate pe exemplificări reale/concrete. Pe măsura creșterii necesității de a face abstractizări, elevii se confruntă cu dificultăți considerabile, fapt care implică apariția complexelor și pierdere a interesului pentru cunoaștere. Ei cred că factorii frenatori ai succesului personal sunt legați de slaba lor sîrguință. Profesorii școlari, cu mici excepții, nu supun unei diagnosticări speciale capacitățile care fiind de profil la acești elevi, dar trecute în latență, care ar redresa situația destul de îngrijorătoare în plan formativ.

În continuare ne vom referi la indicii/indicatorii, care permit a identifica elevii dotați. Unul din indicatorii semnificativi, în acest sens, rămîne a fi vîrsta de școlarizare, și anume:

- la un moment anumit de timp elevul atinge într-un domeniu un grad relativ înalt de dezvoltare a capacităților individuale care îi permit să se manifeste cu o reușită deosebită;
- rezultatele deosebite obținute de elev într-o activitate anumită permit a conchide că aceste rezultate ar fi și mai înalte dacă elevul ar realiza pe deplin capacitățile sale individuale necesare anume acestei activități/discipline școlare. La ridicarea nivelului de reușită personală ar putea să-și dea concursul atît factorii de timp, cît și cei legați de capacitățile generale de personalitate (voință, inteligență);
- elevul demonstrează rezultate superioare într-o anumită sferă de activitate, în timp ce în alte activități el nu se deosebește deloc de colegii săi. Datorită reușitei deosebite a elevului într-o activitate, profesorii altor discipline îi iartă reușitele ne semnificative la disciplinele școlare respective;

Este cunoscut că elevii superior dotați au anumite particularități individuale pe care trebuie să le cunoască toți

subiecții procesului educațional, dar mai cu seamă, profesorul școlar.

Printre aceste *particularități/caracteristici* evidențiem:

- copiii supradotați, de regulă, sunt foarte activi și mereu preocupați de rezolvarea anumitor probleme. Ei tind să lucreze mai mult decât alții, deseori, acordând multă atenție lucrurilor și fenomenelor care nu neapărat să aibă atitudine directă la ora de curs. La prima vedere se pare că acești elevi nu acordă o atenție pregnantă tuturor disciplinelor școlare. Ei au nevoi de o atenție și susținere deosebită din partea profesorului pentru dezvoltarea continuă a aptitudinilor individuale superior dezvoltate;
- copiii supradotați cu insistență realizează scopurile sale scontate și prin aceasta, firește aduc „prejudicii” profesorului, deoarece acești elevi caută să pătrundă în esența lucrurilor și să rămână satisfăcuți pe deplin în acțiunile întreprinse;
- copiii supradotați sunt copii interesați în fenomenul de a fi apreciați la un anumit nivel: *inferior, mediu sau superior*;
- datorită capacităților dezvoltate de care dispun, ei progresează mai mult decât alții în munca independentă. Aceste aspecte se fac deosebit de vizibile în lucrul cu literatura suplimentară, în activitățile de creație artistică etc.;
- copiii acestei categorii sunt apți de a pătrunde în esența lucrurilor, ei sunt critici și autocritici;
- la oricare fenomen al cunoașterii ei vin cu o mulțime de întrebări la care insistă să obțină răspunsuri explicite și definitive;
- pentru ei prezintă interes acele ore de curs, care sunt modelate prin aplicarea metodelor problematizate, în timp ce colegii de clasă se mulțumesc cu însușirea faptelor comunicate de-a gata de către profesor;

- acești elevi sunt disponibili pentru a însuși cunoștințele în mod independent;
- spre deosebire de colegii săi, elevii supradotați cu iscusință analizează, suprapun, discriminează faptele studiate;
- majoritatea elevilor supradotați își propun scopuri majore, care sunt irealizabile pentru covârșnicii săi.

De rînd cu particularitățile individuale caracteristice copiilor supradotați putem, de asemenea să evidențiem următorii indicatori:

- interesul deosebit pentru activitatea de a gândi;
- competențe supra vârstei sale;
- tendința de a găsi independent răspuns la oricare întrebare parvenită pe parcursul cunoașterii;
- dorința de a face descoperiri, de a crea, de a inventa;
- manifestarea interesului pentru diverse informații și cunoștințe din diferite domenii;
- manifestarea unei memorări excepționale;
- prezența unei imaginații extraordinare;
- tendința majoră pentru jocuri, pentru exercițiul de inovare;
- capacitatea înaltă de a expune propriile judecăți/gînduri;
- manifestarea răbdării înalte pentru activitatea realizată (învățare, creare, joc etc.);
- tendința și gătința de a participa activ la acțiuni extracurriculare;
- interesul multiplu pentru studiul diverselor izvoare literare (enciclopedii, dicționare etc.);
- interesul pentru cercetare;
- manifestarea unei simțiri destul de dezvoltate pentru adevăr;
- tendința înaltă pentru experimentare/inovare și riscul de a întreprinde diverse acțiuni în domeniul cunoașterii;
- prezența simțului pentru umor, pentru hazliu;

- manifestarea unei responsabilități înalte pentru acțiunile întreprinse;
- manifestarea unei înalte productivități, tendinței de a anticipa procesele cunoașterii desemnate de programele școlare.

Rezumînd cele expuse mai sus, putem conchide că copiii supradotați au nevoie nu numai de diagnosticarea capacităților sale individuale, ci și de elaborarea și aplicarea profesionistă a strategiilor pedagogice special orientate spre dezvoltarea continuă a capacităților de resort.

3. Identificarea copiilor dotați/talentați

Procesul de identificare a supradotării în domeniul științelor reale și celor umanistice nu prezintă careva dificultăți, deoarece există numeroase instrumente speciale, clasificate în funcție de criteriile de evaluare, argumentate teoretic și validate experimental. Cu referire la problemele ce țin de diagnosticarea diferențiată a dotării muzicale a copiilor și adolescenților există anumite deficiențe de ordin individual, social, dar nu în ultimul rînd și cel conceptual. În concordanță cu cele expuse anterior constatăm că atît însușirile/variabilele testate, cît și metodele aplicate trebuie valorificate în dependență de *nivelurile dotării* (în accepțiunea lui F.Gagné – subcategoriile de supradotare) și în dependență de categoria în analiză - talent sau supradotare.

Noțiunile de *talent*, *supradotare*, indiferent de contextul utilizării, implică neapărat necesitatea de a fi raportate la capacitățile speciale, fiind obligatorii pentru desfășurarea efectivă a unei activități concrete în care se înscrie o persoană. De exemplu, în activitățile muzicale este obligatorie prezența următoarelor capacități/aptitudini: *auz muzical*, *simț ritmic*, *simț modal*, disponibilitatea de a *trăi muzica*. În continuare ne vom

referi la o strategie posibilă de identificare a dotării, conform căreia pot fi calificate potențialitățile muzicale individuale ale elevilor de diferite vârste – etapă inițială în cercetarea experimentală a problemei complexe a supradotării în domeniul muzicii.

În legătură cu problema identificării copiilor dotați noi optăm pentru pozițiile existente și acceptate în literatura de specialitate care pot servi drept reper pentru conceperea strategiei valide și specifice domeniului muzical-artistic. În primul rând, este nevoie a stabili capacitățile/abilitățile de care trebuie să dispună un copil dotat muzical. În al doilea rând, este necesar a determina variabile după care pot fi verificate aceste capacități. În al treilea rând, destul de importantă rămîne a fi elaborarea criteriilor după care vor fi selectați copiii dotați din întregul eșantion testat.

Pentru a da un răspuns explicit la primul aspect al problematicii vizate, am făcut referințe la mai mulți autori ca, pînă la urmă, să ajungem la concluzia că pentru identificarea copiilor dotați în domeniul muzicii este nevoie a evidenția următoarele capacități:

a) generale (13, p.149):

- a înțelege;
- a inventa;
- a se orienta spre un scop (direcție);
- a autocritica;

b) speciale:

- a percepe diferențiat muzica;
- a trăi evenimentele muzicale;
- a crea muzica.

Cu scopul identificării capacităților generale ale dotării optăm pentru utilizarea testelor elaborate și descrise în literatură (ex., testele autorilor: A.Binet, J.Guiloford, E.Torance, J.Renzulli ș. a.). Testele de acest fel scot în evidență nivelul de dezvoltare *intelectuală* a elevilor, avînd o tendință de creștere a

complexității conținutului pentru a identifica capacitățile de inteligență cu creșterea de la nivelul inferior spre cel mediu și superior. Numărul probelor în aceste teste este mare ca să cuprindă cât mai amplu variabilele de raționament, spirit de observație, atenție, memorie, percepție spațială și grafică, înțelegere verbală etc.

Cît privește identificarea capacităților speciale (muzicale) la copiii dotați propunem o secvență elaborată în colaborare cu V.Babii, care face parte dintr-un ghid de diagnosticare a competențelor muzicale la elevii mici, care poate fi aplicat pentru diagnosticul dotării acestei categorii de vîrstă (Tabelul 1.).

Tabelul 1. Diagnosticul competențelor muzicale la școlarii mici

Competențele muzicale/ variabilele testate	Forma de inițiere muzicală/ cadrul de diagnostic	Procedeele diagnosticului	Rezultatele posibile
Diferențierea înălțimii sonore	Jocul muzical – didactic	Copilul reproduce imaginar “ecoul sonor” al ursului (sunetele grave ale pianului). Reproduce “ecoul sonor” al motănașului (sunetele acute)	2 <i>puncte</i> – copiii reproduc toate sunetele. 1 <i>punct</i> -copiii reproduc sunetele propuse cu unele inexactități. 0 <i>puncte</i> - copiii reproduc sunetele inexact.

Auzul timbral	Interpretarea la instrumente muzicale elementare	Pe masă sunt aranjate trei instrumente (metalofon, xilofon și fluier). Pedagogul interpretează, după un ecran, la fiecare din instrumentele.	2 <i>puncte</i> - copiii depistează toate timbrurile. 1 <i>punct</i> - copiii confundă timbrurile instrumentelor înrudite (metalofon-xilofon). 0 <i>puncte</i> - copiii confundă toate sau majoritatea timbrurilor.
Auzul melodic	Cântul	Copiii reproduc linia melodică/melodia auzită (ascendentă, descendentă, mișcare ondulatorie).	2 <i>puncte</i> - copiii repetă melodia întocmai. 1 <i>punct</i> - copiii repetă melodia cu abateri neesențiale. 0 <i>puncte</i> - copiii repetă niște sunete lipsite de un sens melodico-ritmic.
Auzul modal/tonal și armonic	Audiție	Spre atenția copiilor sunt propuse două fragmente muzicale, dintre care: <i>primul</i> constituie o melodie cu acompaniament armonic greșit; <i>al doilea</i> se caracterizează prin prezența disonanțelor dintre melodie și acompaniament.	2 <i>puncte</i> - copiii depistează greșelile din ambele cazuri. 1 <i>punct</i> - copiii depistează greșelile melodice și armonice selectiv. 0 <i>puncte</i> - copiii nu observă erorile melodice și armonice.

Simțul ritmului muzical	Realizarea exercițiilor ritmice	Copiii trebuie să reproducă ritmul pieselor muzicale auzite prin bătăi din palme sau cu ajutorul instrumentelor de percuție (tobiță, clopoțel).	2 <i>puncte</i> - copiii reproduc corect ritmul muzical întocmai și în stil artistic. 1 <i>punct</i> - copiii reproduc ritmul cu unele inexactități. 0 <i>puncte</i> - copiii reproduc doar metrul.
-------------------------	---------------------------------	---	---

Conținutul compartimentului “*rezultatele posibile*” descrie cele mai răspândite variante de manifestare a variabilelor testate și oferă o anumită libertate în tratarea ***nivelurilor dotării*** determinate de scorurile respective.

Remarcăm, că strategia dată a fost validată în condițiile reale ale procesului educațional asupra unui număr de 250 de copii, cu scopul de a le antrena în mod diferențiat, conform nivelului de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, în activitățile de creație muzical-artistică. Instruirea experimentală ulterioară în acest eșantion a avut drept rezultat succesul copiilor în activitățile menționate și avansarea nivelului de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, fapt, care permite a judeca despre eficiența strategiei de testare a potențialului muzical al copiilor. Trebuie să semnalăm, de asemenea, că pentru o cercetare experimentală veridică și multidimensională a dotării/supradotării este necesar a corela rezultatele testării *aptitudinilor/competențelor muzicale speciale* ale copiilor cu rezultatele diagnosticului capacităților *generale* (vezi tema anterioară).

4. Rolul depistării scopurilor și valorilor elevilor în procesul dezvoltării potențialului

Pentru a dezvolta eficient dotarea copilului/elevului în orice domeniu este extrem de important a supune studiului multilateral/sistemic atât condițiile externe (trăsăturile ambiantei sociale: familie, clasă, prieteni, profesori; specificul relațiilor interpersonale în grupurile numite) ce pot contribui în mod stimulator sau inhibitor la procesul în cauză, cât și laturile esențiale ale personalității elevului. Conform cercetărilor realizate în problema dotării/supradotării (S.P.Marland, J.F.Feldhusen, J.Freeman, M.Jigău, M.Bejat, L.Bandura, I.Berar, Șt. Zisulescu, M.-L.Stănescu etc.) fenomenul de față constituie un complex al componentelor/laturilor personalității cum sunt: dezvoltare intelectuală generală, aptitudini speciale (necesare pentru anumit), creativitate.

Totodată este necesar a examina nu numai prezența la elevi la un anumit nivel de dezvoltare a laturilor desemnate ci și acele laturi care de rînd cu influențele externe pedagogice și psiho-sociale exersate asupra personalității elevului determină dezvoltarea (eficiența dezvoltării) dotării acesteia și anume scopurile și valorile elevului.

Însemnătatea scopului reprezintă acel factor de care depinde perseverența cu care elevul va tinde spre atingerea lui, gradul de mobilizare a potențialului personal și ca urmare – gradul de dezvoltare a complexului dotării.

Însemnătatea scopului, în mare măsură, condiționează specificul motivației (*interior/intrinsec*: aducerea aportului personal la dezvoltarea domeniului respectiv, crearea unui produs nou/generarea unei idei noi, contribuirea la progresul social/cultural/științific/economic etc.; *exterior/extrinsec*: manifestarea în rolul persoanei ce iese din comun, favorizarea condițiilor personale de viață prin intermediul activităților sale

reușite etc.) și respectiv valoarea socială a activității efectuate de persoană dotată.

Dezvoltarea dotării va fi efectivă în situație în care elevul va conștientiza importanța realizării performanțelor superioare, grație cărora el va putea, în domeniul său, contribui la progresul societății. Înaintarea scopurilor permite elevului să-și valorifice potențialul sub aspectul perspectivelor profesionale, atribuind, totodată, sensul personal înfruntării dificultăților ce apar în procesul atingerii performanțelor.

Cunoașterea de către persoanele inițiate în procesul educațional a sistemii valorilor elevilor aduce un plus considerabil la elaborarea programelor individuale de instruire, deoarece permite a utiliza toate posibilitățile și capacitățile elevilor în procesul dezvoltării lor și a exclude cazurile de ignorare a tipurilor dotării care pot fi depuse în structura personalității aceluia sau altui elev.

5. Dinamica dotării muzicale a copiilor

E știut faptul că unul din obiectivele primordiale ale procesului educațional îl constituie depistarea elevilor cu aptitudini în diferite domenii.

În general, literatura de specialitate definește *dotarea muzicală* în termenii competenței muzicale. Trecând în revistă investigațiile științifice realizate în acest domeniu se observă două tendințe oarecum contradictorii: cu câteva excepții, studiile sunt fie prea specializate, fie prea generale. Pe de o parte, există o serie de studii izolate privind discipline muzicale foarte specializate (de ex., deprinderile

motrice la pianiștii soliști), pe de altă parte, multe cercetări tratează dotarea muzicală ca o trăsătură generală, fără să încerce o distincție clară între diferitele forme de manifestare muzicală: compoziție, interpretare vocală, interpretare instrumentală etc. Diversitatea activităților muzicale face dificilă decelarea unor caracteristici definitorii ale talentului muzical. Dificil, dar nu imposibil. După cum se va vedea există un set de dimensiuni speciale esențiale talentului muzical, un nucleu comun, fără de care nu putem vorbi de muzicalitate în general.

Indiferent de tipul de cultură (vestică vs. estică), percepția muzicală sau influența stimulilor muzicali începe să se exercite încă dinaintea nașterii. Datele prezentate de Blum într-un studiu recent indică efectele pozitive evidente ale ascultării muzicii înainte de naștere asupra dezvoltării perceptivă și motrice ulterioare. Muzicalitatea se formează și se manifestă foarte timpuriu, chiar și în condiții cu totul limitate, de exemplu la copii ai căror părinți sunt surzi. Încă de la cele mai fragede vârste surprinzător, comportamentul muzical al copiilor este foarte asemănător cu cel al adulților, dezvoltarea aptitudinilor și deprinderilor muzicale este relativ rapidă, ceea ce înseamnă mai mult decât simpla funcționalitate a organelor auditive.

Indiscutabil, stimularea auditivă timpurie, experiența muzicală din copilărie este indispensabilă obținerii performanțelor superioare în domeniul muzical. Dacă ținem cont de faptul că în privința dezvoltării cortexului este mai important numărul conexiunilor decât cea a neuronilor, și că aceste conexiuni se formează în urma stimulării senzoriale, este ușor de înțeles mecanismul din spatele acestui

fenomen. O stimulare auditivă bogată la vârste fragede poate facilita formarea rețelelor neuronale implicate în procesarea informațiilor muzicale. Cu cât conexiunile formate sunt mai bogate, mai diverse, cu atât prelucrările pot acoperi o gamă mai largă de informații, respectiv forme de organizare mai complexe ale acestor informații, esențiale în producția muzicală.

Copiii talentați, sau mai bine spus, foarte receptivi la stimulii specifici domeniului muzical, încă de la vârsta de 2 ani răspund la muzică prin mișcări și reușesc să captureze mici secvențe muzicale. În jurul vârstei de 3 ani încep să cânte cu tot mai mare acuratețe, respectând la început numai conturul melodic, recunoscând apoi treptat și înălțimea corectă a tonurilor. Tot la această vârstă, cântul spontan, improvizat, este înlocuit treptat de recunoașterea și imitarea unor cântece mai familiare copilului. Din acest moment, dezvoltarea aptitudinilor și deprinderilor muzicale câștigă în complexitate, în calitate, dar fundamental nu se schimbă foarte mult. În ceea ce privește intonarea vocală, și această aptitudine – sau cel puțin forma sa inițială – apare relativ timpuriu, chiar în paralel cu învățarea limbajului. Nu este vorba însă de cânt în adevăratul sens al cuvântului: copilul vocalizează, cântă spontan, deocamdată fără nici o tendință de organizare, dar într-o formă, totuși, recognoscibilă.

Etaple dezvoltării interpretării vocale cuprind, într-o fază inițială, redarea, imitarea unor secvențe melodico-ritmice scurte, în care se păstrează numai conturul melodic. În ceea ce privește înălțimea corectă a sunetelor, adică precizia intonării, copilul este încă departe de exploatarea

completă a potențialului său. La vârsta de 2 ani, interpretarea se rezumă, încă, la repetarea unor fraze melodice, însoțită mai mult de entuziasm decât de tehnică. Treptat însă, frazele muzicale interpretate devin tot mai lungi, pas cu pas copilul trece la combinarea lor. Complexitatea secvențelor muzicale cântate crește și ea în timp. Vârsta sau, mai exact, perioada în viață în care apare recunoașterea corectă a înălțimii sunetelor variază relativ mult. La copiii dotați muzical, această aptitudine se poate dezvolta chiar și la vârsta de 3 ani. Aceste cazuri sunt însă extrem de rare, dezvoltarea recunoașterii (și mai ales reproducerea) corectă a înălțimii apare la vârste mult mai înaintate de 3 ani.

În jurul vârstei de 5-6 ani, interpretarea vocală începe să respecte structura și tonalitatea (înălțimea tonurilor), ajungând să încorporeze majoritatea caracteristicilor specifice interpretării adulților. Organizarea urmează patternuri similare celor utilizate, aplicate de către adulți, chiar dacă diapazonul vocal este încă restrâns și se rezumă doar la posibilitatea de a interpreta câteva melodii scurte și distincte. Puțin mai târziu, copilul reușește să mențină un ritm constant. În privința reperelor de vârstă, copii talentați muzical prezintă semne ale potențialului lor și un interes viu pentru muzică în jurul vârstei de 5 ani, perioadă în care majoritatea celor dotați încep și educația muzicală. În ceea ce privește creația muzicală propriu-zisă, este interesantă spontaneitatea cu care copiii, începând cu vârsta de 6 ani, se joacă, experimentând, cu sunetele, încercă să compună muzică, improvizează. Ei se aventurează în explorarea domeniului muzical, încercând să cânte la diverse instrumente muzicale

sau instrumente ce nu au această întrebuintare (pseudoinstrumente), transformând și combinând sunetele și melodiile, creând ritmuri prin gesticulații, mișcări ale corpului etc. Vanda Weidenbach atrage atenția că trebuie acceptată ideea conform căreia toți oamenii dispun de un potențial pentru performanțe muzicale. În această abordare, deprinderile muzicale nu sunt exclusiv rezultatul unui „noroc genetic”, dimpotrivă, dobândirea lor se realizează printr-o îndelungată, intensă implicare în diferitele experiențe muzicale. Astfel, succesul în domeniul muzical trebuie analizat și din perspectiva factorilor ce influențează învățarea. Autoarea sintetizează factorii ce s-au dovedit a fi foarte semnificativi în determinarea succesului muzical prin influența lor pozitivă asupra învățării și angajamentului în domeniul muzical: *expunerea timpurie la experiențe muzicale; anturaj; factori culturali; motivație; încurajare și suport; încredere în sine; predare eficientă (pozitivă și încurajatoare); strategii eficiente de exersare; strategii eficiente de învățare (a muzicii); influența celor de aceeași vârstă; studiul unui instrument muzical; oportunități pentru prestație muzicală.*

Aceeași autoare (Vanda Weidenbach) atrage atenția că în disputa privind caracterul înnăscut sau dobândit al talentului muzical există multe date care sugerează că aptitudinile muzicale se formează într-un proces normal de culturalizare în primii ani de viață. Exemplul cel mai bun în acest sens este „auzul absolut” (absolute pitch), despre care multă vreme s-a crezut că are o origine înnăscută, fiind neinfluențabil prin experiență, sau, mai exact, fără o influență determinantă. Date recente însă

demonstrează că el poate fi dobândit printr-un proces de învățare. În același timp, auzul absolut nu pare a fi un predictor atât de eficient în privința prestației muzicale cum s-a vehiculat mult timp în literatura de specialitate.

În concepția lui Sloboda *performanța muzicală superioară* are două mari componente: o componentă tehnică și o componentă expresivă. *Componenta tehnică* se referă la aspectele mecanice ale producției muzicale – rapiditatea executării, controlul duratei și intensității sunetelor, sincronizarea mișcărilor, etc. *Componenta expresivă* se referă la variații introduse de executant în parametrii performanței (ritm, timbru, intensitate, etc.), și care sunt menite să influențeze aspectele cognitive și estetice ale producției muzicale. Deprinderile tehnice și expresive sunt relativ separabile, în sensul că este posibil ca un interpret să execute o piesă muzicală perfect sub aspect tehnic, dar fără forță expresivă, și vice-versa. Interacțiunea dintre cele două componente, influența lor reciprocă devine evidentă, dacă ne gândim, de exemplu, că realizarea anumitor parametri de expresivitate nu este posibilă fără a stăpâni instrumentul din punct de vedere tehnic.

În ceea ce privește dezvoltarea *talentului muzical*, Sosniak descrie 3 faze. Într-o *primă fază* predomină încă joaca, copilul descoperă plăcerea activităților muzicale, acompaniat de încurajarea părinților și eventual a profesorului de muzică. Lipsește deocamdată perseverența, explorarea domeniului, dobândirea cunoștințelor specifice nefiind sistematică. În același timp, deocamdată nu se caută criterii obiective pentru măsurarea

performanței, apariția preocupărilor în acest sens indicând deja următoarea fază. *A doua fază* – ce se instalează în jurul vârstei de 10-13 ani – se caracterizează prin precizie și disciplină crescândă. Scopul este perfecționarea continuă a tehnicii interpretative, îmbogățirea deprinderilor, ceea ce permite obținerea unei precizii tot mai mari în domeniul respectiv de activitate muzicală. Se acordă tot mai multă atenție detaliilor tehnice, copilul petrece din ce în ce mai mult timp exersând, învață să „tolereze” repetițiile. *Ultima fază* este cea a individualizării, personalizării performanței – este perioada angajamentului într-o carieră muzicală, a descoperirii vocației de muzician. Acesta se reflectă în creșterea și mai accentuată a timpului alocat domeniului, printr-o atitudine critică față de propria prestație.

Consultantul muzical, Lloyd Schmidt susține că dotarea muzicală poate fi concepută și identificată pe baza a trei dimensiuni: a) execuție (performance skills); b) compoziție, sau aptitudini creative (creative ability); c) deprinderi muzical-perceptive (musical-perceptive skills).

Cel mai bine fundamentat model al talentului muzical este oferit de Joanne Haroutounian. Urmând elementele modelului lui Renzulli, autoarea circumscrie talentul muzical prin trei categorii de bază: (a) aptitudini și abilități muzicale; (b) interpretare creativă; (c) angajament. Aceste categorii au fost elaborate pe baza literaturii de specialitate, analiza de conținut a unor scale de evaluare (rating scales) existente și utilizate, precum și pe baza unor interviuri cu experți în domeniu și cu

profesori de muzică. Cele trei categorii sunt definite prin câteva componente esențiale, detaliate mai jos.

Aptitudini și abilități muzicale (music aptitude and ability):

1) *Memorie tonală (tonal memory)* – aptitudine muzicală de bază, se referă la reactualizarea secvențelor muzicale și ritmurilor în plan mental, la capacitatea de a „gândi muzical”. Este o componentă indispensabilă, de exemplu, în compararea și discriminarea sunetelor; subiecții cu deficite în acest sens nu sunt capabili să compare cu succes două sunete pentru că nu pot menține activate în memorie suficient timp reprezentarea auditivă a sunetelor pentru a realiza comparația. Ca urmare, aceștia au dificultăți serioase în a învăța cântece, melodii, fiindcă nu reușesc să mențină activ patternul tonal al melodiilor.

2) *Simțul ritmului (rhythmic sense)* – se referă la capacitatea de a susține un ritm continuu cu acuratețe, de a reda secvențe ritmice de diferite lungimi, dar nu se rezumă numai la atât. Ritmul fiind un atribut muzical de bază, este de asemenea importantă și capacitatea de a răspunde fluent, cu ușurință la diferite ritmuri, la modificările în ritm și tempou. Execuția muzicală presupune planificarea secvenței muzicale produse, iar structura ritmică constituie în acest proces, în mare măsură, un suport. De asemenea, nuanțările ritmice reprezintă elementul în jurul căruia se conturează expresivitatea interpretării.

3) *Discriminare perceptivă (perceptive listening)* – presupune percepția diferențelor fine în

înălțimea tonurilor, ritm și melodie. Discriminarea înseamnă și compararea a două secvențe ritmice, tonale sau melodice, urmată apoi de luarea unei decizii de tip „identic/diferit”, ori fără formarea pe plan mental a unor structuri, acest lucru nu este posibil.

4) *Discriminare contextuală (contextual discrimination)* – înțelegerea producției muzicale nu poate fi separată de contextul muzical. Discriminarea contextuală înseamnă capacitatea de a identifica patternuri, melodii, eventual chiar instrumente în întregul proces muzical, într-un context mai amplu.

5) *Execuția (performance)* – în fine, pe lângă reprezentarea, discriminarea și structurarea mentală a informației muzicale, o componentă de bază este prestația, interpretarea efectivă. Autoarea include în această dimensiune capacitatea individului de a reda, interpreta vocal sau instrumental cu acuratețe și ușurință naturală o melodie. Trebuie menționat că deși această componentă este de obicei cea mai evidentă, cea mai, “palpabilă”, ea nu poate fi concepută fără componentele enumerate mai sus.

Interpretare creativă (creative interpretation):

6) *Experimentarea cu sunete (experimenting with sounds)* – la vârste mai mici aceasta ia forma unui joc cu sunetele, pentru ca mai târziu copilul să treacă la manipularea, transformarea, extinderea ideilor muzicale. Acest lucru presupune fluentă armonică, flexibilitate.

7) *Sensibilitate estetică (Aesthetic sensitivity)* – se referă la capacitatea de a conștientiza schimbări în atmosfera, latura dinamică și coloristică a muzicii.

8) *Expresivitate (expressiveness)* – se referă la manifestarea implicării expresive în activitatea muzicală sau reacția la muzică.

Angajament (commitment):

9) *Perseverență (perseverance)* – manifestarea unei concentrări superioare, precum și motivația interioară pentru muzică. Condiție fundamentală în dobândirea expertizei în domeniul muzical, perseverența, angajamentul, se referă la interesul individului pentru toate activitățile muzicale, imersiunea completă în acest domeniu, la menținerea unui anumit nivel de motivație indispensabil pentru pregătirea îndelungată, sistematică și deliberată, uneori timp de zeci de ani.

10) *Disponibilitatea de a-și îmbunătăți și elabora ideile (readiness to refine ideas)* – tânărul muzician este critic și autocritic, are aspirații înalte. (Datorită caracteristicilor de vârstă, această componentă poate fi inclusă în model, sau mai degrabă, poate fi luată în considerare doar la subiecți care au ajuns în stadiul formal al gândirii.)

Este cunoscut faptul că elevii dotați muzical au anumite particularități individuale pe care trebuie să le cunoască toți participanții procesului educational, dar mai cu seamă, profesorul de educație muzicală. Printre aceste ***particularități*** evidențiem:

- Acești elevi de regula, sunt foarte activi și mereu preocupați de soluționarea anumitor probleme ce tin de domeniu. Ei tind să lucreze mai mult decât alții, acordând multă atenție lucrurilor și fenomenelor care nu întotdeauna corelează direct cu obiectul de studiu. La prima vedere se pare că

acești elevi nu acordă o atenție pregnantă tuturor disciplinelor școlare. Ei au nevoi de o atenție și susținere deosebită din partea profesorului pentru dezvoltarea continuă a aptitudinilor.

- Ei cu insistență realizează scopurile sale scontate și prin aceasta, firește aduc „prejudicii” profesorului, deoarece acești elevi caută să pătrundă în esența lucrurilor și să rămână satisfăcuți pe deplin de acțiunile întreprinse.
- Acești elevi tind să fie apreciați, incuviințați.
- Datorită aptitudinilor de care dispun, ei progresează mai mult decât alții în munca independentă. Aceste aspecte se fac deosebit de vizibile în lucrul cu literatura suplimentară, în activitățile de creație artistică.
- Elevii din această categorie sunt apti de a pătrunde în esența lucrurilor, ei sunt critici și autocritici.
- Orice fenomen provoacă o mulțime de întrebări la care ei insistă să obțină răspunsuri explicite și definitive.
- Pentru ei prezintă interes acele ore de curs, care sunt modelate prin aplicarea metodelor problematizate, în timp ce colegii de clasă se mulțumesc cu însușirea faptelor comunicate de-a gata de către profesor.
- Acești elevi sunt disponibili pentru a însuși cunoștințele în mod independent.
- Spre deosebire de colegii săi, elevii dotați muzical cu iscusință analizează, suprapun, discriminează faptele studiate, în deosebi cele ce țin nemijlocit de arta muzicală.

- Majoritatea acestor elevi își propun scopuri majore, care sunt irealizabile pentru covârșnicia săi.

De rînd cu particularitățile individuale caracteristice copiilor supradotați putem, de asemenea să evidențiem următoarele trăsături de personalitate care cer de a fi valorificate/luate în considerație de către profesor în procesul instruirii elevilor dotați, în susținerea/încurajarea discursurilor artistice și cognitive:

- interesul deosebit pentru activitatea de a gîndi;
- competențe supra vârstei sale;
- tendința de a găsi independent răspuns la oricare întrebare parvenită pa parcursul cunoașterii;
- dorința de a face descoperiri, de a crea, de a inventa;
- manifestarea interesului pentru diverse informații și cunoștințe din diferite domenii;
- manifestarea unei memorări excepționale;
- prezența unei imaginații extraordinare;
- tendința majoră pentru jocuri, pentru exercițiul de inovare;
- capacitatea înaltă de a expune propriile judecăți/gînduri;
- manifestarea răbdării deosebite pentru activitatea realizată (învățare, creare, joc etc.);
- tendința și gătința de a participa activ la activități extracurriculare;
- interesul multiplu pentru studiul diverselor izvoare literare (enciclopedii, dicționare etc.);
- interesul pentru cercetare;
- manifestarea unei simțiri destul de dezvoltate pentru adevăr;

- tendința ridicată pentru experimentare/inovare și riscul de a întreprinde diverse acțiuni în domeniul cunoașterii;
- prezența simțului pentru umor, pentru hazliu;
- manifestarea unei responsabilități înalte pentru acțiunile întreprinse;
- manifestarea unei productivități sporite, tendinței de a anticipa procesele cunoașterii desemnate de programele școlare.

Rezumînd cele expuse anterior, vom remarca că elevii cu aptitudini muzicale (dotați muzical) reprezintă o categorie specifică care pune în fața profesorilor de educație muzicală exigente avansate, ce țin de: diagnosticarea obiectivă și precoce a nivelului de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, corelarea acestora cu particularitățile individuale; elaborarea și aplicarea competentă a strategiilor pedagogice special orientate spre dezvoltarea continuă a capacităților.

6. Profesorul elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică

Activitatea specialistului în problema vizată ține de instruirea/educarea elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică în cadrul învățămîntului general (gimnazii, licee), cu extinderi curriculare și extracurriculare (ore de curs, cercuri, grupuri de interese) și cel special muzical-artistic (școli, studii de muzică/arte pentru copii). Specificul activității profesorului elevilor dotați și supradotați

constă în necesitatea depistării, sprijinirii și stimulării elevilor înzestrați cu capacități superioare, preponderent, în grupurile eterogene, fapt ce confirmă o dată în plus actualitatea prezenței la profesor a însușirilor care vor fi prezentate în rîndurile ce urmează .

Finalitățile specifice ale procesului de formare a profesorului pentru elevii dotați

Înainte de a da citire finalităților specifice ale procesului de formare a profesorului pentru elevii dotați, care de asemenea pot fi numite *însușirile/calitățile și competențele eficiente* în instruirea dotaților, este oportun a desemna un aspect semnificativ. Așadar, deseori, în contextul vizat apare întrebarea: care trebuie să fie gradul dotării al însuși profesorului de muzică implicat în instruirea/educarea elevilor înzestrați cu un potențial aptitudinal ridicat? În legătură cu acest aspect optăm pentru poziția conform căreia un educator bun nu trebuie să aibă, în mod obligatoriu, un grad ridicat al dotării muzicale/a talentului pentru muzică (acesta constituie doar o însușire dezirabilă), ci trebuie să știe să identifice, să valorifice, să dezvolte înzestrarea discipolilor săi, să dispună de calitățile comportamentale care vor facilita atingerea obiectivelor educaționale. De asemenea e nevoie a preciza că finalitățile specifice, care vor urma, sunt generice pentru toate disciplinele/cursurile universitare orientate spre formarea profesorului elevilor dotați muzical, fiind totodată generice pentru diverse niveluri de învățămînt (primar, gimnazial, liceal), mediul (urban, rural), specificul grupului de elevi (omogen, eterogen), treapta de formare profesională (universitară, postuniversitară).

Analiza studiilor de referință în literatura de specialitate ne-a permis să formulăm *competențele și însușirile eficiente* ale profesorului pentru elevii dotați muzical, după cum urmează:

Sub aspectul competențelor profesionale profesorul elevilor dotați trebuie:

- să fie facilitator al procesului instructiv-educativ (în acest context se impun următoarele funcții/competențe: a) crearea și menținerea în cadrul grupului de elevi a atmosferei comunicative pozitive; b) utilizarea flexibilă a timpului și programului de învățămînt atît în cadrul orelor de curs, cît și în afara acestora, în dependență de necesitățile, interesele, aptitudinile speciale și particularitățile psihologice generale ale elevilor.);
- să identifice adecvat aptitudinile elevilor;
- să știe să colaboreze efectiv cu părinții elevilor dotați;
- să fie capabil a diagnostica și a rezolva dificultățile de adaptare la procesul educațional a elevilor cu necesități muzicale speciale;
- să utilizeze creativ și individualizat activitățile muzicale și tehnologiile educaționale;
- să aibă abilități de proiectare a programelor individualizate de studiu, centrate pe necesitățile personale ale elevilor dotați muzical;
- să înțeleagă probleme speciale ale elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică;
- să fie capabil să încurajeze elevii în dificultate și să acorde adecvat recompense pentru succes.

Din punctul de vedere al însușirilor personale profesorul pentru elevii dotați urmează:

- să se deosebească printr-o independență a gîndirii;
- să fie empatic (intuiție și anticipare);

- să dispună de flexibilitate personală;
- să fie democratic, respectuos față de unicitatea fiecărui elev;
- să fie entuziast, să fie creativ, inovativ;
- să fie punctual, responsabil și perseverent față de activitatea sa;
- să exerseze un comportament amabil, politicos, sociabil.

Atitudini dominante ale profesorului elevilor dotați:

- interese diversificate ce țin de domenii variate ale artei, culturii, științei;
- deschidere față de tendințe, idei noi;
- atitudine interesată față de performanțele elevilor;
 - opțiunea pentru învățământul dezvoltativ-formativ;
 - opțiunea pentru instruire/educație diferențiată;
 - necesitatea internă de cunoaștere și autoperfecționare continuă.

Oportunitatea pregătirii speciale a profesorilor pentru clasele cu elevi dotați muzical poate fi argumentată din punctul de vedere a mai multor aspecte. Însă vom menționa unul dintre acestea, care este determinant pentru întregul sistem al instruirii/educației copiilor cu necesități muzicale speciale. Astfel, s-a dovedit că prezența la copil a gradului ridicat al dotării muzicale, deși identificat adecvat și de timpuriu, nu determină în mod obligatoriu atingerea performanțelor muzical-artistice înalte, deoarece, frecvent, profesorii care nu au nivelul cerut de pregătire nu pot asigura programul educațional optim pentru categoria dată de copii.

Programul de formare a specialiștilor în problema instruirii elevilor dotați muzical la nivel

universitar și postuniversitar urmărește atingerea finalităților trasate anterior, care fiind sintetizate se pot reduce la: conștientizarea de către profesori a structurii, caracteristicilor și nivelurilor dotării muzicale/talentului pentru muzică; operarea cu tehnicile de constatare a aptitudinilor muzicale; soluționarea situațiilor psiho-sociale legate de școlarizarea elevilor dotați/talentați; formarea competențelor pentru instruirea efectivă a acestei categorii de elevi.

7. Training-ul comportamental în formarea profesorului eficient pentru elevii dotați muzical

Necesitatea pregătirii speciale a profesorilor pentru clasele cu elevii dotați muzical poate fi argumentată din punctul de vedere a mai multor aspecte. Însă vom menționa unul dintre acestea care este determinant pentru întregul sistem al instruirii/educației copiilor cu necesități muzicale speciale (dotați/supradotați muzical). Astfel, s-a dovedit că prezența gradului ridicat al dotării muzicale, deși identificat adecvat și de timpuriu, nu determină în mod obligatoriu atingerea performanțelor muzical-artistice înalte, deoarece, frecvent, profesorii care nu au nivelul cerut de pregătire nu pot asigura programul educațional adecvat categoriei date de copii, neștiind, totodată, care este specificul comunicării cu așa elevi, trăsăturile de interacționare comportamentală cu aceștia.

Training-ul are drept scop asimilarea de către studenți- profesori de muzică în devenire și profesori actuali de educație muzicală a unui comportament eficient, adecvat trăsăturilor de personalitate specifice elevilor dotați/talentați și nevoilor acestora față de ambianța școlară, a unui comportament care va permite a crea în clasă climatul afectiv favorabil în care elevii dotați/talentați să-și poată dezvolta potențialul, simțind stimularea din partea profesorului. Training-ul se realizează în cadrul unui șir de ore de laborator în cadrul proiectului instituțional de cercetare „Fundamentarea muzicologică și psihopedagogică a conceptului formării specialiștilor în problema instruirii copiilor dotați muzical”.

Caracterizarea eșantionului participant la training

Înainte de a prezenta finalitățile programului de asimilare a trăsăturilor comportamentale ale profesorului pentru elevii dotați, care de asemenea pot fi numite însușirile/calitățile eficiente în instruirea/educarea/stimularea dotaților, este oportun a desemna un aspect semnificativ. Așadar, deseori, în contextul vizat apare întrebarea: care trebuie să fie gradul dotării a însuși profesorului de muzică implicat în instruirea/educarea elevilor înzestrați cu un potențial aptitudinal ridicat? În procesul formării profesorilor pentru copiii dotați muzical optăm pentru poziția conform căreia un educator bun nu trebuie să aibă, în mod obligatoriu, un grad ridicat al dotării muzicale (acesta constituie doar o însușire

dezirabilă), ci trebuie să fie competent în problema identificării, valorificării și dezvoltării potențialului discipolilor săi, să dispună de calitățile comportamentale care vor facilita atingerea de către aceștea a performanțelor deosebite. E cazul a preciza că finalitățile specifice, care se trasează pentru a fi atinse prin intermediul training-ului, înfățișează calitățile personale ale profesorului nu numai de muzică, dar și a profesorilor de alte discipline școlare, ce au de a face cu diverse tipuri de dotare (logico-matematică, lingvistică, spațială etc.).

Finalitățile training-ului

Analiza studiilor de referință în literatura de specialitate ne-a permis să formulăm trăsăturile comportamentale care necesită a fi exercitate de către profesorul eficient pentru elevii dotați muzical (capabil de a stimula dezvoltarea elevilor înzestrați cu capacități superioare, de a crea atmosfera favorabilă în cadrul sociumului școlar) după cum urmează:

- *înțelegerea problemelor speciale ale elevilor dotați muzical/talentați pentru muzică;*
- *capacitatea de a încuraja elevii în dificultate;*
- *democrație, respect față de unicitatea fiecărui elev;*
- *amabilitate, sociabilitate;*
- *comportament discret, politicos.*

Conținutul programului de formare

Blocul I de lucrări

Scopul blocului: *formarea la participanții training-ului a competenței de a sprijini nevoile sociale și emoționale speciale ale elevilor dotați.*

Tehnicile aplicate: modelare; brainstorming; discuție; analiză; evaluare a acțiunilor întreprinse de către profesor (student în rolul profesorului); evaluare a efectelor (apud V.Babii, 2005) posibile ale acțiunilor profesorului; evaluare a performanțelor studentului/profesorului sub aspectul competenței respective.

Desfășurarea lucrărilor blocului

Itemii formativi. În condițiile grupului de studenți/profesori se modelează situațiile sociale, psihologice și pedagogice de actualizare a nevoilor/problemelor speciale ale elevilor dotați/supradotați:

- situații de actualizare a disincroniilor dintre sferile intelectuală, afectivă, psihomotorie ale elevilor dotați/supradotați (prevenirea desocializării/inadaptării elevilor la condițiile școlii);

- situații de actualizare a sensibilității emoționale ridicate a elevilor supradotați (stări de anxietate, insecuritate, sentiment de izolare, complexe pentru neîndemnarea manuală sau fizică, suferințe că au preocupări diferite de colegii săi de clasă: M.Jigău, 1994);

- situații de actualizare a sentimentului de înstrăinare și de inferioritate ce au loc datorită diferențelor emoționale și intelectuale ale elevilor.

Procesare formativă (modul de soluționare a problemelor/situațiilor/itemilor). Unul dintre studenți/profesori se prezintă în rolul profesorului, restul participanților training-ului formează grupul de elevi de o vîrstă/clasă anumită (vîrsta/clasa se stabilește conform perioadelor extrem de critice în evoluția supradotatului: începutul vieții școlare;

preadolescența) exercitînd trăsăturile specifice elevilor dotați/supradotați în contextul social și psihopedagogic curricular (în cadrul educației muzicale școlare). În decursul modelat studenții/participanții training-ului pot interveni cu aprecierile, corectările, ideile pe marginea situației formate/modelate și acțiunilor studentului-profesorului. În finele blocului de lucrări are loc evaluarea rezultatelor training-ului realizată de participanții acestuia (vezi *Fișa de evaluare a rezultatelor training-ului* pag. 6).

Blocul II de lucrări

Scopul blocului: formarea la participanții training-ului a capacității de a încuraja elevii în dificultate (de ordin personal-psihologic, social).

Tehnicile aplicate: modelare; brainstorming; discuție; analiză; evaluare a acțiunilor întreprinse de către profesor (student în rolul profesorului); evaluare a efectelor (apud V.Babii, 2005) posibile ale acțiunilor profesorului; evaluare a performanțelor studentului sub aspectul capacității respective.

Desfășurarea lucrărilor blocului

Itemii formativi. În condițiile grupului de studenți/profesorii se modelează situațiile sociale, psihologice și pedagogice de actualizare a profilurilor diferite de supradotați/talentați (Apud G.Bets și M.Neiart, 1988) și de stimulare/suținere a acestora:

- modelarea tipului *ascuns* de supradotat/talentat și crearea situațiilor sociale și pedagogice de

susținere/stimulare a acestui tip de elevi (elevii cu nevoie puternică de apartenență a grupului, care însă neavînd încredere în propriile capacități le ascund);
- modelarea tipului de *supradotat/talentat care renunță* și crearea situațiilor sociale și pedagogice de susținere/stimulare a acestui tip de elevi (elevii care abandonează studiile, ignorînd propria dotare).

Procesare formativă (modul de soluționare a problemelor/situațiilor/itemilor). Unul dintre cursanți se prezintă în rolul profesorului, restul participanților training-ului sunt antrenați în procesul formativ în felul următor: se alege un cursant, care va juca rolul aceluia sau altui tip de elev dotat/talentat (ascuns sau care renunță) exercitînd caracteristicile specifice acestui tip, iar ceilalți crează condițiile psiho-sociale nefavorabile pentru asemenea elevi. Scopul studentului-profesor constă în corectarea atmosferei psiho-sociale create și în remedierea însușirilor nedorite ale tipurilor actualizate de elevi dotați/talentați. În decursul modelat studenții/participanții training-ului pot interveni cu aprecieri, corectări, idei pe marginea situațiilor modelate și acțiunilor cursantului-profesor. În finele blocului de lucrări are loc evaluarea rezultatelor training-ului realizată de participanții acestuia (vezi *Fișa de evaluare a rezultatelor training-ului* pag. 6).

Blocul III de lucrări

Scopul blocului: formarea la participanții training-ului a stilului democratic de instruire, a respectului față de unicitatea fiecărui elev și a comportamentului politic.

Tehnicile aplicate: modelare; brainstorming; discuție; analiză; evaluare a acțiunilor întreprinse de către profesor (cursant în rolul profesorului); evaluare a efectelor (apud V.Babii, 2005) posibile ale acțiunilor profesorului; evaluare a performanțelor studentului sub aspectul capacităților respective.

Desfășurarea lucrărilor blocului

Itemii formativi. În cadrul lucrărilor sunt modelate situațiile educaționale cu prezența multiplelor/diverselor manifestări creative specifice elevilor supradotați/talentați (manifestări creative neuzuale de comportament; expuneri, caracterizări, replici, propuneri, asociații originale, eșite din comun), care deseori, la prima vedere, n-au referință directă la conținutul situației educaționale modelate (tema lecției, subiectul activității muzical-artistice, conținutul obiectivului înaintat de către student-profesor).

Procesare formativă. Repartizarea rolurilor/funțiilor în cadrul acestui bloc de lucrări este similară cu blocurile precedente. De la cursant-profesor se cere:

- de a discrimina tangențele expunerilor, răspunsurilor, propunerilor originale ale elevilor (cursanților în rolul elevilor) cu subiectul lecției/secvenței de lecție;
- de a efectua legăturile dintre producțiile/ideile originale ale elevilor și domeniul muzical - artistic/subiectul secvenței modelate de lecție, de a direcționa demersurile originale ale elevilor (cursanților în rolul elevilor);
- de a manifesta respect față de fiecare elev și față de inițiativele creative ale acestuia.

Evaluarea efectului formativ se realizează după modalitate lansată în blocurile anterioare de lucrări.

Blocul IV de lucrări

Scopul blocului: asimilarea comportamentului amabil, discret, politic.

Tehnicile aplicate: modelare; brainstorming; discuție; analiză; evaluare a acțiunilor întreprinse de către profesor (student în rolul profesorului); evaluare a efectelor (apud V.Babii, 2005) posibile ale acțiunilor profesorului; evaluare a performanțelor studentului sub aspectul capacităților respective.

Desfășurarea lucrărilor blocului

Itemii formativi. În cadrul blocului în față sunt modelate situațiile sociale, psihologice și pedagogice de prezență a problemelor specifice ale dotațiilor/supradotațiilor (vezi Blocul I de lucrări), de actualizare a trăsăturilor nedorite ale profilurilor diferite de supradotați/talentați (vezi Blocul II), de prezență a manifestărilor creative neuzuale de comportament.

Procesare formativă. Repartizarea rolurilor/funțiilor în cadrul acestui bloc de lucrări este similară cu blocurile precedente. Totodată blocul IV încheie ciclul lucrărilor training-ului și de la cursanți se cere a aplica în complex capacitățile și competențele formate anterior (în cadrul blocurilor precedente de lucrări).

Evaluarea rezultatelor training-ului

Calitățile/trăsăturile comportamentale formate în cadrul lucrărilor de laborator sunt evaluate prin metoda de observare a comportamentului. În calitate

de observatori se prezintă participanții training-ului (observare și evaluare reciprocă), care înscriu rezultatele observărilor într-o fișă specială (după J.B.Hansen și J.F.Feldhusen).

***Fișa de apreciere a comportamentului profesorului
elevilor dotați muzical***

Profesorul (studentul în rolul profesorului):

Clasa/vârsta (modelată):

Criteriile observate:

Scala de apreciere: 4 puncte - deosebit
3 puncte - satisfăcător
2 puncte - necesită
perfecționare
1 punct – nesatisfăcător

Bibliografie

1. **Antonescu, G.** Pedagogia generală/ G.Antonescu. – București: Editura Scrisul românesc, 1943. - 585 p.
2. **Arceajnikova, L.** Profesia – învățător de muzică. Carte pentru învățători/ L.Arceajnikova. – Chișinău: Editura Lumina, 1984.- 123 p.
3. **Babii V.** Eficiența educației muzical-artistice. Chișinău: Editura „Elena-V.I.”, 2005.
4. **Bejan, T.** Particularități psihologice de vârstă ale elevilor din clasele primare/ T.Bejan. - Chișinău: Editura Lumina, 1983.- 108 p.
5. **Cerbușca, P.** Dezvoltarea creativității copiilor dotați și supradotați în contextul tehnologiilor moderne. Tehnologii educaționale moderne, vol III/ P.Cerbușca. - Chișinău, 1984.- p. 33-39.
6. **Ciofu, I.** Senzorialitate. Emoție. Diferențe individuale/ I.Ciofu, M.Golu, C.Voicu. – București: Editura Academiei R. S. R., 1978. - 358 p.
7. **Cristea, M.** Sistemul educațional și personalitatea. Dimensiunea estetică/ M.Cristea. – București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. - 160 p.
8. **Gagim, I.** Știința și arta educației muzicale/ I.Gagim. – Bălți, 1996.-228 p.
9. **Gagim, I.** Dimensiunea psihologică a muzicii/ I.Gagim. – Iași, Editura TIMPUL, 2003.- 280 p.
10. **Golu, M.** Introducere în psihologie/ M.Golu, A.Dicu. – București: Editura Științifică, 1972. - 265 p.
11. **Golu, M.** Dinamica personalității. Caietele Clubului de la București științific și cultural/ M.Golu. - București, 1993. - 237 p.
12. **Hayes, N.** Introducere în psihologie/ N.Hayes. – București: Editura All. Educațional S. A., 1998. - 447 p.

13. **Havârneanu, C.** Cunoaşterea psihologică a persoanei/ C.Havârneanu. – Bucureşti: Editura Polirom, 2000.- 238 p.
14. **Jigău, M.** Copiii supradotaţi/ M.Jigău. – Bucureşti: Editura Ştiinţă şi Tehnică, 1994.- 382.
15. **Stănescu, M.-L.** Instruirea diferenţiată a elevilor supradotaţi/ M.-L.Stănescu.-Iaşi:Polirom, 2002.-216p.
16. **Roşca, Al.** Aptitudinile/ Al.Roşca, B.Zorgo. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1972. - 150 p.
17. **Todoran, D.** Individualitate şi educaţie/ D.Todoran. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1974. - 400 p.
18. **Zisulescu, Şt.** Aptitudini şi talente/ Şt.Zisulescu. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1971. - 217 p.
19. **Алиев, Ю.** Развитие музыкального слуха, певческого голоса и музыкально-творческих способностей/ Ю. Алиев. – Москва; АПН СССР, 1982.- 272 с.
20. **Ветлугина, Н.** Музыкальное развитие ребёнка/ Н.Ветлугина. – Москва: Просвещение, 1967. - 415 с.
21. **Выготский, Л.** Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк/ Л.Выготский. - 3-е изд. – Москва: Просвещение, 1991. - 93 с.
22. **Выготский, Л.** Детская психология: Собрание сочинений в 6-ти томах, Т. 4/ Л.Выготский. – Москва: Педагогика, 1984. - 432 с.
23. **Выготский, Л.** Педагогическая психология/ Л. Выготский; под ред. В. Давыдова. – Москва: Педагогика, 1991. - 480 с.
24. **Купер, К.** Индивидуальные различия/ К.Купер. – Москва: Аспект Пресс, 2000.- 527 с.
25. Одарённые дети: Пер. с англ./Общ. ред. Г.Бурменской. – Москва: Прогресс, 1991- 376 с.
26. **Соловейчик, С.** От интересов к способностям/ С.Соловейчик. – Москва: Знание, 1968. - 92 с.

27. Способности и интересы: сборник статей/ Под ред. Н. Левитова и В. Крутецкого. – Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1962. - 307 с.
28. **Теплов, Б.** Избранные труды: в 2-х томах, т. I/ Б.Теплов. – Москва: Педагогика, 1985. - 328 с.
29. **Унт, И.** Индивидуализация и дифференциация обучения/ И.Унт. – Москва: Педагогика, 1990. - 192 с.